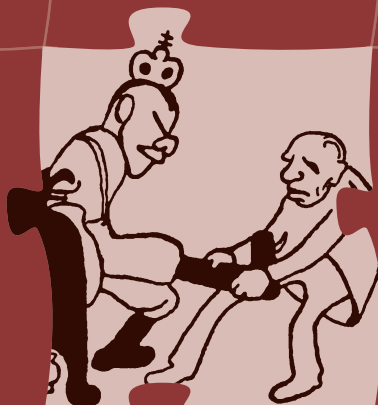

ČESKÁ KNIŽNICE

NAKLADATELSTVÍ HOST

*Karel
Havlíček*
BÁSNĚ A PRÓZY

ČESKÁ KNIŽNICE

Vydávají Nadační fond Česká knižnice, Ústav pro českou literaturu
AV ČR, v. v. i., a vydavatelství Host

www.kniznice.cz

Ediční přípravu svazku zajistil Nadační fond Česká knižnice za finanční podpory Ministerstva kultury ČR.

Vychází za finanční podpory Ministerstva kultury ČR.

Publikace vznikla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné instituce 68378068 (ÚČL AV ČR, v. v. i.).

Ediční příprava, komentář a vysvětlivky Václav Vaněk
Vědecká redakce Robert Adam a Věra Menclová

Editor © Václav Vaněk, 2018

Commentary © Václav Vaněk, 2018

© Nadační fond Česká knižnice, 2018

© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2018

© Host — vydavatelství, s. r. o., 2018 (elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-2549-2 (PDF)

OBRAZY Z RUS

První zkouška z československého jazyka v Moskvě

Dne 22. května b. r. byl jsem pozván na zkoušku z českého jazyka — v Moskvě. Pochybuji, že by až posud kdy byla zkouška z českého jazyka konána s tak vážnou zevnitřností jako tato, a tedy zdržeti se nemohu, bych se jí před svými vzdálenými krajaney nepochlubil; kdyby již pro nic jiného, aspoň pro zlost učitelovi na hlavní škole, panu X., který nám prorokováati nepřestával, že čeština nepřetrvá šestku (tj. 1860).

Známo totiž, že kromě stávajících již stolic slovanských jazyků v Paříži, Berlíně, Vratislavi a (jak pan Papłoński v Bibliotéce varšavské silně ujišťuje, já však silně pochybuji) v Praze podle nařízení ruského císaře i na všech ruských vysokých školách takovéž profesury zřízeny býti mají a zde, v Petrohradě a Charkově již opravdu zavedeny jsou. Zdejší profesor v tomto předmětu, pan Josef Maksimovič Boďanský, vybral si ku přednášení v tomto, nyní minulém, školním roku mluvnici českou, Slovanské starožitnosti a Národopis pana Šafaříka, tedy samé české věci. Poněvadž ale předmět tento ve slovesném oddělení filozofské fakulty* tak jest obligátním, jako u nás kupř. latinská

* Na ruských vysokých školách není teologické fakulty, protože se kněžstvo ve zvláštních seminářích zcela oddělené ode druhých vychovává,

filologie, přece jsem se konečně dočkal té chvíle, že aspoň někomu uloženo bylo ex offio znáti českou gramatiku, Starožitnosti Šafaříkovy a ještě takoržka zatepla jeho Národopis. Škoda jenom, že to bylo přes dva tisíce vjorst od Krkonoš.

Dne 23. května tedy odpravil jsem se na jednokonném izvoščiku (fiakru), kterých zde po městě tak plno jako v Praze vrabců, do nového universitetu, vystaveného velmi vkusně a nákladně naproti Maněži (veliký sál bez sloupů pro zimní cvičení vojska, v kterém prý se dosti pohodlně celý pluk jízdný pohybovati může), jako by naschvál dva obrovští reprezentanti duchovní a tělesné síly proti sobě čněli. Prošed několik nádherně postavených a ozdobených síní, právě jsem vstoupil do sálu, když se četl trochu polským názvukem konec národní písně A přijel k nám z Rakús atd. (Čelakovského Slovanské národní písně II, 49).

Tyto verše, přednešené na takovém místě, v takovém obecenství, divně mi zněly do srdce. Nepřál bych si v tomto okamžení býti vlastenkou, neboť každý rozsoudný čtenář si snadno pomyslí, jak lehko by se mně mohlo v tomto pádu srdce popáliti při pohledu v krásný sál, naplněný vybranými, 18–24letými Rusy a Poláky (čtvrtina je zde Poláků), ježto všickni ztuhá upjati jsou, modré výložky a po straně kordy mají* a kromě toho to polským, to ruským názvukem české básně čtou. Já však jenom se svátečnější tváří opatrně se probíral skrz kordy známého mi nejvíce auditorium ku stolu, kde mi s neočekávanou dobrotou a zdvořilostí pan hrabě Stroganov, popečitel (nejvyšší představený vysokých a všech jiných škol moskevského okresku), jemuž mne pan Boďanský byl představil, židli po svém boku vykázal. Na stole ležel Slovanský zeměvid páně

zato však jsou ve filozofské fakultě dvě oddělení: slovesné (krasovědecké) a přírodní.

- * Studenti zde mají předepsaný vojenský šat, asi jak oficiři rakouských granátníků obyčejně kromě parády chodí: takový dvourohý klobouk, tak šitý kabát s modrými výložkami, na všech vysokých školách stejný. Gymnazisté mají červené výložky, bez kordu. — Zde se jako v Němcích jenom posluchači na universitetě jmenují „studenti“. Jiným úřadům kromě popečitele nejsou podrobeni.

Šafaříkův, Rukopis královský, Erbenovy Národní písně, Čelakovského Ohlas písní českých a ruských, Jablonského Básně, Hankovy Písně, Rubešovy Deklamovánky, České besedy, Čelakovského Slovanské národní písně a mnoho jiných českých knih. „Izvolte atvečat' (račte odpovídat)!“ pravil pan Boďanský jednomu Poláku a předložil mu (jako vůbec) první otázku ze Starožitností, druhou z Národopisu, na které se po rusku odpovídalo, a třetí byla čísti a na rusky přeložiti kteroukoli stránku z některé české knihy s gramatickými výklady. Pan Boďanský sotva stačil křičet „Prekrásno! Prevaschodno!“ atd. A vůbec všickni tak horlivě byli připraveni, že po zkouškách ani jeden nedostal první klas, ale všichni eminencie a ademinencie (nebo po rusku pjatyj a četvertyj bal, neboť zde pervyj bal podobá se naší trojce). Velikou zásluhu z toho má pan Boďanský, který sám jsa veliký milovník češtiny, i všem svým posluchačům lásku tuto ve škole i doma vštípati usiluje. Nejlepším důkazem jeho smýšlení jest první jeho čtení, které na vysokých školách veliký hluk způsobilo a které co nejdříve našemu obecnstvu v překladě představití hodlám.

Mnoho klauzul a mravních naučení dalo by se z této udalosti načerpati, mně nejvíce jedno leží na srdci a na jazyku: Když se vy, páni na Vltavě a na Labi, na Moravě a Hronu, nechcete učit jazyku svému mateřskému, budou se za vás učit v Paříži, v Berlíně, v Moskvě a snad i brzo v Pekingu, a odtud budou za sto let k Bohemcům chodit učit je českému pravopisu. Mějte se zatím dobře!

Svátek pravoslavnosti

*Kali lučše meňa najdoš — pazabuděš,
kali chuže meňa najdoš — vspamjaněš!!*
Ruská národní píseň

Cestováním po rozličných cizích krajinách poznáváme důkladněji svou vlastní otčinu. Obyčejně si člověk toho, co pořád jako všední okolo sebe vidí, nevelmi všímává; kdo ale mezi jinými národy pobyl, dovede pak domácí svou národnost oceniti. Dobré obyčeje a chvalitebná zřízení cizozemská učí nás nahlížeti nedostatky a chyby ve vlasti a vzbuzují v nás svatou snahu k napravení: ze špatných způsobů a z nerozumných ústavů jinonárodních dovtipíme se předností a krásných stránek své země, a tím vzrůstá k ní naše vážnost a láska. U nejvzdělanějších národů najdeme mnoho chybného pro výstrahu, a u každého sebeopovrženého vyskytne se přec něco řádného pro ponaučení. Na ruskou zem hledí skoro všechny národy evropejské s jakýmsi ousměškem: mnohé a velké nedostatky tohoto mladého v evropejské rodině státu, dílem však i závist jsou příčinou, že se o Rusi v ostatní Evropě nesmýšlí a nemluví jinak než asi v tom smyslu, co dobrého můž povstati z Galileje?! — Poněvadž se však od nepohyblivého kamene, od nerozumného mravenečka učití může moudrý člověk, nepochybuju, že by si i starodávní vycvičená Evropa aspoň v něčem mohla najít ponaučení v barském mladém Rusku. Pročež zde popíšu překrásný obyčej

ruské církve, ku kterému nenajdeme nic podobného u všech národů evropských a který mne potěšil a povzbudil tak velice, že bych již pouze kvůli němu své cesty do oněch vzdálených, k cestování nepohodlných krajín nelitoval. Jest to zvláštní slavnost, kterou pravoslavná církev vykonává v první neděli velikého postu a která se ovšem nedá slaviti jinde než v zemi, kde se vyvinulo tak ouplné organické spojení státu, národnosti a víry dohromady, jako vidíme v tomto Svátku pravoslavnosti.

Uslyšev v čas mého pobytí v Moskvě o neobyčejné slavnosti, která se na tento den v jednom *saboru* (větší chrám) v Kremli ně konati má, sedl jsem časné zrána na malé saně, a zaobaliv se po oči do huňaté šuby, křikl jsem na izvoščika: „Stupaj v Krem’.“ Považoval jsem za povinnost nepromeškati nic zvláštního, co by se na podivné svaté Rusi viděti dalo, ačkoli jsem jmenovitě tuto dle předběžného popsání, učiněného mi od několika cizozemců a domácích, neočekával než obyčejnou hieraršskou ceremonii. Vejda do chrámu dříve než se lidem naplnil, namířil jsem zrovna k starému knězi, kterého jsem u ikony (obrazu) v modlitbách uviděl, a ohlásiv se u něho co cizozemec, žádal jsem, aby mi místo poradil, z kterého bych celou ceremonii nejlépe přehlídl. S přívětivostí, jakou se všichni Rusové k cizozemcům chovají, dovedl mne, ačkoli jsem se sám co jinověrec ohlásil, ctihodný stařeček k sloupu, a poukázav na vyvýšené křeslo, pravil: „Zde bude sedět metropolita Filaret, zde uvidíte a uslyšíte všechno.“ Měl jsem dosti času ohlédnouti si všechno své okolí. Přede mnou zrovna, jak již praveno, stálo bohaté křeslo a dále k předu ještě as třicet jiných, podobně skvostných stolic dvěma řadama proti sobě. Ulička mezi nima byla as na sáh šířky. Dále nalevo stálo vyvýšení na způsob katedry a všude okolo před ikonami hořelo množství tlustých jak paškály svíc. Zasmušilé, temně malované stěny a klenutí, zakouřené staré obrazy svatých na vysokém velebném ikonostasu, krásný, smutně vznešený zpěv dobře sestavených dvou chorálních sborů, jenž si, pohybující se nejvíce v půltónech, střídavě odpovídaly v jemných, do hlubokosti duše a srdce vnikajících akordech, a k tomu ten staroslovanský praotcovský jazyk: to

všechno vzbudilo ve mně tichý, zbožný, statný cit a s zádumčivou touhou čekal jsem na počátek ceremonií. Zatím se za mnou chrám pořád hustěji naplňoval lidem rozličných stavů, jak možná bylo soudit dle rozmanitých drahých a laciných kožíšin; přede mnou však na místě pro kněžstvo určeném bylo pořád ještě prázdko, jenom časem vousatý, dlouhovlasý diákon neb báťuška (kněz) buď v obyčejném dlouhém soukenném oděvu, nebo již v zlatě tkané církevní rize (šat) procházeli z dveří do dveří, odnášejíce a přinášejíce. Svaté velebné ticho, kteréž Rusové (zrovna naopak našemu štěbetání v kostele) ve svých chrámech zachovávají, nerušilo nic než čistý, harmonický, srdci milý zpěv z klírosů,* který po každé sloze na hodnou chvíli umlknul. Tu se najednou ozval zvenku ze zvonice velikoivanské ohromný největší zvon, hluboký vážný hlas svůj rozšířil po kamenné matusce Moskvě a za ním jako krupobití množství jiných velikých a malých zvonů z nesčíslných zvoníc a chrámů moskevských. Zpěváci utichli a všichni jsme tonuli jako v moři zvonových zvuků, jenž se po celém prostranství v podivných akordech rozplývaly. Sotvaže se trochu ustanovil sluch po tak (aspoň pro mne) neobyčejném zrušení tichosti, tu se rozevěřely dokořán všechny tři brány hlavního, prostředního ikonostasu a skrze ně se hrnulo dlouhou chvíli mnohočetné duchovenstvo rozličných hodností, avšak každý v bohatém, ze zlata, stříbra a hedvábí utkaném oděvu, hojně posítem a posázeném drahým různobarevným kamením a perlami, všickni s dlouhými učesanými bradami a rovněž takovými, po prsou a po ramenách rozloženými vlasy. Chvíli to trvalo, než jsem se očima vzpamatoval a nějakého přehledu celé scény nabýti mohl; zatím se duchovenstvo bylo usadilo a ustavilo, každý na místě přiměřeném jeho hodnosti a věku. Na vyvýšeném stolci přede mnou seděl již ctihodný metropolita moskevský Filaret, muž velebný, s pravidelnou, ba krásnou tvářností, s hustými, ještě málo pošedivělými vousy, výjev obličeje přívětivý, tichý, trpělivý, jenom od přísného života trochu bledý. Jest to jeden z nejlepších prelátů celé ruské

* Místo, kde jsou zpěváci.

církve, a kdo by se tak pouze na jeho jemnou bledinkou tvář a na jasné oko díval, nikdy by nepomyslel, že má před sebou muže, jenž je s to osmělit se a nebýti ve všem a vždýcky stejného mínění s nejvyšší vůlí v Rusku.

Ve dvou řadách před ním seděli s korunami* na hlavách, s šedivými, dlouhými, po šíji spadajícími vlasy a rovněž šedivými až po pás bradami biskupové a přednostové klášterů na zmíněných již stolicích, všickni ve zlatě a drahých kamenech a všickni obráceni zrakem k metropolitu. Z obou stran za stolicemi stálo jiné duchovenstvo, bílé i černé, tj. světské a klášterní: mniši všickni v černém, širokém a dlouhém oděvu, na hlavách vysoké, též černé kulaté klobouky s velkým, po zádech visícím černým závojem; světské duchovenstvo v barevných vyšíváných rizách (jako pluviale), veskrze pohledu vážného a ctihodného.

Již zevně nechybělo celému výjevu pranic na důstojnosti; s jakým ale okem naň musel hleděti každý, kdo věděl, že jsou zde shromážděni šediví zkušení starcové celého národu, aby připomněli lidu svému všechno dobré a zlé, které od počátku až do nynějška vlast potkalo, aby vynesli úsudek svůj nad veškerými dějinami svého národu; aby strašným prokletím všech škůdců a protivníků vlasti a vůbec prokletím bídných zločinů dali výstrahu proti podobným bezbožnostem a vděčným slavným připomenutím všech pro národ vykonaných obětí a dobrých skutků povzbudili k následování! A to jest oučel celé této slavnosti, který jsem arci teprv po skončení jejím jasně pozorovati mohl. Zatím se ale opět vrátím k dalšímu vypravování.

Na připravenou katedru vystoupil nyní archidiákon a rozervřev knihu počal hlubokým, vážným hlasem přiměřené čtení z bible (z Pavla k Římanům 16 a Matouše 10) jako přípravu a vstup k takové národní slavnosti. Pak nastalo na chvíli po celém chrámě ticho hrobové a zrakové všech s jakýmsi strašným očekáváním byli opřeni na katedru. Tu se po celé tvářnosti

* Biskupové řecké víry nemají vysoké mitry, nýbrž čepice na způsob korun, bohatě perlami a kamením posázené.

archidiákonově rozprostřela vážná přísnost a nadšení, i silným, co možná nejnižším hlasem počal takto:

„Kdo se protiví světlu pravdy boží, a temnotu duše své rozšiřuje v národu!“ — A pomlčev trochu, hlasem jako bouře „Proklet budiž!“ (anafema, tj. anatéma) promluvil. Tu se všickni starcové povznesli z křesel svých a mírným třesoucím se hlasem opakovali třikrát: „Proklet budiž! Proklet budiž! Proklet budiž!“ A opět diákon:

„Kdo životy a duše bratří svých svěřeny maje, nepracuje k jejich blaženosti, nýbrž k záhubě! — Proklet budiž!“ A všickni otcové opětovali třikrát: „Proklet budiž!“ V celém shromážděném lidu nebylo ani hnutí a já sám stál jsem překvapením takměř jako omámen.

„Kdo nepřispívá vlasti své v čas bídy, dopuštěné na ní rukou Páně! — Proklet budiž!“ A zase třikráte zdlouha a ztemna: „Proklet budiž!“

„Kdo se tak velice zapomněl nad národem svým, že pomáhá cizozemcům hubícím vlast naši a zvětšuje ponížení a hanbu vlastní krvi své, jako učinil Ivan Mazepa! — Budiž proklet!“ Tu bouřil mocný hlas diákonův jako hrom po klenutí chrámovém a snesl se po hlavách shromážděného, třesoucího se národu. A všickni biskupové a starcové smutně povznesli šedivé své hlavy řkouce: „Proklet budiž! Proklet budiž! Proklet budiž!“

Mráz mi šel po těle, když jsem si potichu opakoval jejich „proklet budiž!“ A tak diákon prošel všechny nepravosti, hříchy a bezbožnosti, které jen mohou býti proti Bohu, člověčenstvu a vlasti, vypočítaje jednu po druhé, vždycky stejně začínaje: „Kdo...“, a vždycky dokládaje prokletí, které pak podobně biskupové vstanouce ze stolic svých třikrát opakovali. Jména opravdová jistých známých přestupníků nejmenoval nikdy, vyjma jediný již uvedený pád s Ivanem Mazepou, kde se jako pro hroznost, nelidskost přestupků nějaká výjimka činila. Diákon všechno hlásal nejhlubším a nejsilnějším basem a jeho „proklet budiž“ hned po jmenovaném přestupku mi připadalo, jako by v prechlivé zlosti a ošklivosti nad jmenovaným hříchem nadšeně a kvapně jej zatracoval; ale mírný, slabý, mnohočíslný hlas

biskupů, který se teprv po chvílce povznesl a třikráte prokletí opakoval, zdál se mi jako nevyvratný úsudek po dobré rozvaze a jako zatracení nevýmluvných přestupků jednohlasným určením celé rady. — Při celém tomto prvním oddělení ceremonie, které asi hodinu trvalo, neopovažoval se lid téměř ani dýchat a veliký strach jevil se na tvářích celého zástupu.

Avšak přejdeme k potěšitelnější stránce slavnosti. Opět diákon otevřel knihu, ale nebyla to strašná kniha ošklivých přestupků, hrůzy a prokletí; byly to zlaté zápisky ruské historie, vděčné, citlivé upomínky všelikých dobrodiní, vřelá pochvala zásluh o vlast ruskou, vypočtení slavných jmen a krásných skutků zasloužilých v národě mužů. Líbila se mi především na celém ustanovení této slavnosti šlechtnost a velikoduchost, která při hanbě a přestupcích, zapomněvši černá jména zhybnulých již zrádců a škůdců, uváděla pouze všelike hříchy pro výstrahu současných krajanů, při chvalitebných však skutcích, zásluhách a dobrodiních nezamlčela ani jedno jméno mužů jednavších neb trpěvších pro vlast. Diákon četl vážným a veselým hlasem všechna ta krásná, zlatá jména, každé na čele skutků vykonaných osobou, která se někdy jménem tímto honosila, za každým mužem učinil diákon po vyčtení jeho zásluh malou přestávku, načež vždycky zvolal: „Věcnaja paměť (navěky budiž v naší památce)!“ Biskupové a metropolit pokaždé vstanouce opětovali třikrát: „Věcnaja paměť! Věcnaja paměť! Věcnaja paměť!“ A shromážděný lid pokaždé se zradoval, každé vyřknuté jméno opakoval tichým šepotem, tak jako by se duch zasloužilého krajana lehce vznášel přes celé shromáždění. Mnozí z přítomných vyzdvihovali děti své do výšky, aby vlastníma očima viděly řady starců biskupů, stojících a volajících „věcnuju paměť“ zásluhám některého jim právě známého neb oblíbeného muže. Abychom posouditi mohli, jaký as vplyv taková slova z úst biskupských na lid ruský míti mohou, musíme věděti, v jaké uctivosti své biskupy mají, jak je lid již zaživa takoruka co svaté ctí, poněvadž také opravdu chováním svým obyčejně všechnu pochvalu zasluhují, vedouce život opravdu tichý a příkladný.

Nemohu zde ani dost malý díl všeho toho opakovati; co diákon četl, bylo mnoho, velmi mnoho, celé dějiny ruského národu: pro nás také ani zásluhy takové a jména mužů, které neznáme a kteří na nás nepůsobili, velikou zánímavost mítí nemohou, ctíti však musíme tak krásné ústavy a obyčeje a přáti a starati se, bychom měli podobných. Podivuhodná byla opatrnost a starostlivost, s kterou se na každého muže, na každé dobrodiní pamatovalo. První bylo ovšem zavedení a rozšiřování křesťanského náboženství: tu mi arci hned napadlo, že i ctitelové Peruna národ a vlast svou milovali, dobře činili, zásluhy měli, a tedy také „věčné památky“ zasloužili; upokojil jsem se však myšlénkou, že jistá historie ruská začíná teprv od poznání křesťanské víry.

„Svatému caru Vladimíru, jenž rozšířil mezi námi carství nebeské a upevnil slávu jména ruského! — Věchnaja paměť!“

„Všem tichým a pracovitým mnichům,“ (v Rusích jsou mnichové tuze pracovití), „a odšelcům,* jenž v samotě chválili Boha, modlili se za náš rod a prací rukou svých, orajíce a sázajíce, vzdělávali a zvelebovali zem ruskou! — Věchnaja paměť!“ atd.

„Všem statným rekům, kteří zlomili těžké jho tatarské! Věchnaja paměť!“ atd.

„Měšťanu Mininu a knížeti Požarskému atd. Věchnaja paměť!“

„Petru Prvnímu, velikému rozmnožiteli a zvelebiteli vlasti, jenž zahanbil a pokořil všechny naše nepřátele, osvítil nás všelikým uměním“ atd., (tu následovalo ještě dlouhé vyčtení jeho skutků), „budiž jeho jméno na Rusi věčně jmenováno s úctou a slávou! Věchnaja paměť! Věchnaja paměť! Věchnaja paměť!“ Tu se po celém chrámu opakovalo jméno Petrovo, a málem že celý lid jednohlasně nevolal s biskupy „věčnou památku“.

„Všem dobrým cizozemcům, kteří ne se zbraní co nepřátelé, nýbrž s knihou co učitelé přišli do vlasti naší a nejsouce z krve naší zvelebovali nás všelikým uměním! Věchnaja paměť!“ atd.

* Odšelec jako poustevník, kdo hlučný svět opustiv, v samotě žije.

„Vojínům padlým v ochraně vlasti proti nátiskům pyšného francouzského dobyvatele! Věčná paměť!“

Co jsou všechny pomníky a valhaly, v nichž se vystavují plátně a kamenné obrazy zasloužilých výtečníků; co jsou tyto památky, kterými oslavujeme více sebe co podnikatele než vy-
podobněné ony muže; co jsou proti této zbožné, vroucí úctě zá-
sluh vlasteneckých, proti živému slovu, hlásajícímu jejich jmé-
na a činy z posvátného místa celému shromážděnému národu?
Co jest obyčejná nynější žebrota, jenž současné lidstvo obtěžu-
je, aby některému zasloužilci bývalých let chatrnou památku,
tvrdý kámen vyžadonila, proti nádhernému zástupu nejvyšších
důstojníků církevních a šedivých starců, jmenujících zásluhy
a jméno v svatyni božské citlivými, vážnými slovy, která jdou
ze srdce k srdci!? To jest nesmrtelnost, a blažená nesmrtelnost
mezi svými! A kde jest jen jediný mladík, jenž by všechno ne-
podnikl a neutrpěl pro takovou upomínku svého jména, jenž
by váhal život svůj i nejdražší všechno obětovati za ubezpečení,
že budou šediví starcové nad jeho zpráchnivělými kostmi vola-
ti před celým národem „věčnou památku“ jeho jména a činů!?
Nikdy jsem nemohl pochopiti velikou náklonnost Rusů k vlasti
své, oběti, které na její oltář kladli, vida mnohé nesrovnalosti
v zemi ruské; jak možná, aby lidé dobře povědomí lepšího zří-
zení cizích zemí přece tak vroucně milovali svou, patrně mno-
hými a velikými nedostatky sevřenou vlast? Jak jsem ale tuto
jedinou slavnost seznal, přestal jsem se diviti velikému vlaste-
nectví ruskému, kterému bychom se i my a jiní ještě národové
od nich učiti mohli. Sprostý, necvičený kupec ruský obětuje bez
velkého přemýšlení několikrát sto tisíc na zvelebení zemské;
u nás se musí polovice takových dobročinných dárků obětovati
na oznámení jich v novinách!

Ještě více jsem se ale divil moudrosti vladarské Petra a Ka-
teřiny, která dovedla slavnost nevýznamnou, ba škodnou, v níž
se dříve jenom kacířové anatemizovali, obrátiti v tak veliký pro-
spěch vlasti, náboženství a mravnosti! Dovoleno-li na věci již
dokonané přece ještě nedůstatky a chyby vystavovati, myslil
bych, že by se z prvního dílu mnohé nepatrné ostrovtipnosti

teologické a mnohé malicherné kaceřování (upř. katolíků), z druhého však dílu velmi mnohá jména carů a příbuzných jejich, kteří se velké zásluhy o vlast míti nezdají, vynechati mohly a měly. Ale okolnosti tomu myslím tak chtějí.

Po těchto jak soudím trochu dlouhých úvahách, ku kterým mne jenom rozčilenost ku krásné věci zavedla, přejdu na třetí a poslední část slavnosti, jejímžto heslem jest „Mnogaja leta!“ Tu se obrací zřetel na nynější stav otčiny a přeje se jí a všem oudům veliké Rusi, jednomu po druhém, dlouhé trvání. Především, jak se samo rozumí, volá diákon velikému hosudaru „mnogaja leta“, co také biskupové třikráte opětují a nastavené po valech kremlínských kanony do toho hřmí, jako by chtěly přání biskupů zahlušiti, a zvony ze všech zvoníc zahučely povinně své přání. — Pak následovalo podobné „mnogaja leta“ císařové a celé rodině, každému zvlášť, nato veškerému kněžstvu, celému úřednictvu, slavnému udatnému vojsku. Po diákonu opakovali to přání jako dříve zas biskupové třikrát, načež pak chór zpěváků obyčejným, velmi příjemným nápěvem vždycky hodnou chvíli „mnogaja leta“ prozpěvoval. To však nebylo nic zvláštního, jelikož se v slovanské církvi po každé větší slavnosti po skončených službách božích též „mnogaja leta“ zpívává. Poznamenati ještě musím, že se při každém „mnogaja leta“ přítomní oudové toho stavu, který se právě jmenoval, vždy hluboce skláněli.

Myslil jsem již, že se slavnost, dosáhnuvši nejvyššího stupně krásy své v druhém oddělení, nyní poznenáhla k obyčejnosti schýlí, tu mne však ještě jednou posledním bleskem překvapila. Diákon zavíraje již knihu zvolal:

„A všem vám, pravoslavnému národu ruskému: Mnogaja leta!“ Biskupové opakovali do třetice a celý shromážděný lid ukláněl se hluboce naproti biskupům s veselou, spokojenou tváří, děkuje jim za srdečné přání. Všichni biskupové se zdvihli z křesel svých a provázeli metropolita Filareta skrze carská vrata* za oltář ku slavení veliké mši svaté.

* Carská vrata, prostřední v ruském oltáři.

Já však jsem již mezi sloupy chrámovými žádného neměl stání, ode všeho, co jsem slyšel a viděl, pobouřily se myšlenky mé, touha po samotě, abych myšlenky své zažítí mohl, hnala mne před chrám na prostoru kremlínskou, a tam jsem hned obrátil zrak na západ k vzdálené drahé otčině české. Cerkvy a paláce kremlínské stály v cestě očím prahnoucím po západě. Podivným, dětinským nápadem puzen vyběhl jsem na vysokou věž Ivana Velikého, jako bych odtamtud přes nesmírné planiny ruské a polské chtěl dohlédnout milé hrady pražské. V duchu jsem je arci viděl před sebou, očima však toliko zamodralou rovnou dálku. Tu mi napadlo poslední přání biskupů, a hned nesl vítr do sněžné dálky přání mé: „Všem vám, pravým, věrným Čechům: Mnogaja leta!“

Gulaňje

*Vince pili,
vazda zdravi bili.
Ilyrská píseň*

Každý národ mívá slova některá nepřeložitelná do jiného jazyku, poněvadž bývají pojmenování věcí a způsobů rovněž původních, které bychom nadarmo jinde v světě hledali. Čím samostatnější národ, tím více nacházíme v jeho mluvě takových slov, důležitých nadmíru pro národopisce a filology, jako zároveň nenáviděných od překladáčů a slovníkářů, kterým nejhorčí chvíle a bolestná škádlení tropívají. Popisovatel však cizích národů nemůže je než žehnati, protože mu jako ručky na rozcestí poukazují na zvláštnosti, původní obyčeje a zajímavosti národní, které právě vytknouti musí, chce-li se svým domácím zavděčiti; a není to paradoxon, vyřknu-li, že čím více který národ takých slov ve svém jazyku má, tím více povšímnutí ze stran jinonárodních zasluhuje. Kdekoli nacházíme na světě samostatnost, původnost, tam spěšme, neboť jen samostatnost a původnost učí, hřeje a těší. — Ale nepochybně že se již mnozí, jimž význam slova *gulaňje* povědom jest, usmívají učenosti a vážnosti, s kterou se k výkladu právě tohoto dosti veselého slova velebím.

Gulaň znamená u Rusů nepracovat, veselit se, procházet se, vyhodit si z kopýtky atd. Avšak jsou Rusové v této své veselosti znamenitě originální, bystrí, věru veselí. Oni pranic nerozumějí

tomu pověstnému německému vyrazení, když se totiž kmotr Šebestián se strýcem Tadyášem každodenně v hospodě sejdou, přátelsky se v tabáčním dýmu dusí a v pivě topí; v osm hodin řekne pak Šebestián rozčilen k Tadyášovi: „To pivo je dobré,“ načež mu Tadyáš po hlubokém přemýšlení v půl dvanácté, když se po té veselosti domů vracejí, poeticky rozpálen odpoví: „Máš pravdu, příteli Šebestiáne, to pivo je dobré.“ A takové sladké jho veselosti nesou tak dlouho, až každý naznačených Ódinem šest set sudů piva skrze své tělo prožene a třiceti centy tabáku stěny okoptí, načež k svým otcům na valhalské pivo a tabák shromáždění bývají. A to je ta pravá německá veselost, netrhá city, nedře fantazii, ouhlavní hubitelkyně piva a tabáku, na kterou bych si, kdybych k ní povinností zavázán byl, raději koně držel, aby ji za mne vykonával. Rusové a vůbec národy našeho plemene, kteří v nejobtížnějších pracech svých mnohem veselejší bývají než Němci při zábavách a plesech, musejí být ovšem excentriční, živější v radostech než Němci, jejichž měřítko tedy také nesmíme klásti k ruským obyčejům, sice bychom po německu splašenostmi nazvati museli, co po rusku sluje vyrazením. Tak si upř. kozák ukrajinský po nějakém čase namáhání v pracech umínil *pohulat*. Zapráhnul voly do vozu a v červených širokých šaravárách (spodkách), které znamenitý ruský spisovatel Gogol šíroostí k Černému moři rovná, táhnul k limanům (zátoky solné u Černého moře) pro sůl. Naloživ, ovšem zadarmo, tolik soli, co se uvéstí nechá, *čumakuje* (technický výraz maloruský: vozatajem býti) s ní jak možná nejdále k severu, poněvadž tam vždy vyšší ceny nabývá. Pak v některém městě, v kterém se mu zdá „dobře pobýti“, zpeněží sůl, vůz i voly, najme bandu muzikantů, s nimi po městě táhne, pije, zpívá a hajdučuje (kozácký tanec), častuje kohokoli a hází peníze mezi lid, pokud mu jen „hroší“ zbývá. Němec by si takové bouření nemohl jinak vyložití než bláznovstvím; a jaké slovo by mu pak zbylo na pojmenování té bujnosti, když radostí více než nápojem podnapilý kozák, přitancovav někde náhodou k sudu kolomazi, komickým nápadem veden ve svých krásných červených šaravárách do ní vskočí a pak jinak obarven dále hopcuje? Odbyv peníze a vybib

dle starodávnického nábožného obyčeje několika židům, vrací se kozák z pohulanky domů. Arciže moskovština a ukazy bílého cara znamenitě přistříhly a obmezily, řekl bych zněměly, tuto dávnou hajdamáckou veselost.

Podobným způsobem, ačkoli již povážlivěji, bouřivají Velkorusi: napřed pilně, úsilně pracují, pak ale, když si vyražení popřátí umínili, zapomínají na všechno jiné, jako by zítřka již žádného dne, žádného světa, žádných klopotů nebylo. Ruský *maladec* (jonák), když si umínil *pohulať*, tančí, jako by si chtěl nohy přelámat, zpívá, jako by se chtěl o hlas připravit, a pije, jako by chtěl duši vypustit. Ve zvláštním však a nejužším smyslu jmenují se slovem *gulaňje* národní zábavy na jisté sváteční dny, na způsob naší pražské ve Hvězdě, které se v ruských městech, a jmenovitě v Moskvě, v tomto co nejnárodnějším, nejruštější, několikrát do roka odbývají. Poněvadž se v nich nejrázněji ruský duch a způsoby jeví a poněvadž se nám v nich představí nejlépe rozličné druhy ruského a moskovského obecnstva, popíšu zde co možná zevrubně a živě celý běh gulání v Moskvě. Nejznamenitější bývají pod Novinskem na Svetuju (Velikonoc) a na maslenicu (konec masopustu), pak prvního máje v Sokolnikách a ve čtvrtek asi v polovici máje na semik v Marinoj Rošči, kromě jiných, méně patrných. Všechna tato gulání jsou si v hlavních charakteristických věcech podobná, každé však má nějaký zvláštní původní ráz, vyznamenávající je od jiných; pročež je také zvláště popíšeme. Napřed gulání pod Novinskem.

Pod Novinskem se jmenuje v Moskvě ulice dlouhá, široká, asi jako náš Konský trh, jenomže mnohem chatrnější, dlážděná jen po obou stranách u domů, domy malé, neouhledné. Vlastně se jen dolní polovice tak jmenuje, a ta také hlavním rejdištěm celého gulání bývá; horní část, nazvaná Smolenský rynek, co moskovský tarmark každonedělně zkoumatele ruských obyčejů na se vábí, kdež také časem svým čtenáře své provéstí neopomineme.

Pod Novinskem tedy panovala již nějaký čas velká činnost: boudy rozmanité velikosti a formy se stavějí v jedné řadě

prostředkem přes celé náměstí, v kterých umělci rozličných národů a ještě rozličnějších schopností budou obveselovat pravoslavný národ; cesty v okolí se jakžkolivěk zalepují a zasejpají, při které příležitosti nemohu opominout, že si ještě posavád na moskovskou dlažbu často s bolestí vzpomínávám, které se, jmenovitě v jarní dobu, sotvakterá jiná středověká tortura vyrovnati může. — Po celé Moskvě se nemluví o ničem než o nastávajícím gulaňji, kočáry se spravují, okrašlují, nádobí na koně se leští, černí, koně se opatrněji čistí, hřívý se pletou, ocasy přistřihují, kopyta černí, kočí, který se více za část ekypáže než za bližního považuje, dá se do stříže i co do vousů, i co do vlasů, aby koním ani pánovi hanbu nedělal; kupují se nové, stříbrem neb ocelí kuté ohlávky a postraňky koním, nové premované klobouky, nové vyšívané livereje služebníkům. Zde musím pro některé v poměrech ruských nezkušené poznamenati, že si pravý ruský bárin (pán) na krásných kočích a služebníkách rovněž tak zakládá jako na hezkých koních a hezkých kočárech, a proto si snadně můžeme pomyslití jeho mrzutost, nemá-li před guláním kočího s dosti hustou a dlouhou bradou, jak se sluší tlustého a hezkého, jenž by náležitě graciózně mezi prsty držeti uměl opratě. Znal jsem bárina, který v takovém nepříjemném pádu svého nejmilejšího koně, „permskuju lošadku“, ovšemže bez nádobí, dal za takového dokonalého kočího a ještě šest set rublů přidal, s tou však výminkou, aby se mu kočí odevzdal v ouplném svátečním oděvu. Nelze však tuto jednotlivou událost považovati co úplné měřítko ceny kočího a koně vůbec: jenom ruský kůň jest skoro v každém pádu lacinější než kočí, arabský, anglický, turecký prodává se bez nádobí dráž než nejlepší kočí i s oděvem. Dle této ceny také pak bývá poměr domácí mezi koněm a kočím a vážnost, v které u pána svého stojí. Abychom celou věc přirovnali k něčemu známému, řekneme, že s ruským koněm kočí tak asi zacházeti může jako vesnický učitel se svými žáky: učí je, tresce, bije, třepá, jak srdce ráčí; s cizozemskými koňmi musí však obcovati jako „hofmistr“ se svým chovancem, mladým šlechticem: neučí je nic, netresce, stará se jenom o jejich příjemnost a dobré zdraví. Nepochybujeme také,

že se pán tak nemrzí, když kopne kůň takový kočího, jako by se hněval, kdyby kočí kopnul koně.

„Jaký to tam povyk na ulici? Hej, čelavěk!“ volá domácí pán na sloužícího. Člověk jest slovo, kterým se vůbec v Rusích nazývá sluzebník, když ho nevědí neb nechtějí volat křticím jménem, a tak odňavše svým sloužícím skoro všechna lidská práva, zanechali jim pouhý titul člověka.

Přiběhne tedy ten titulární člověk v krásném fraku, dobře uhlazen, který, jak ho tu vidíme, se vším stojí asi za 1 200 rublů. „Slyším!“ zvolá tento člověk.

„Co se stalo?“

„Splasili se koně Nikolaje Nikolajeviče.“

„Jak? Moje anglické koně?“ zvolá uleknut pan Nikolaj Nikolajevič.

„Nic se však nestalo, kočí je nepustil z rukou.“

„Nu, slávabohu!“

„Ale kočí se velmi potloukl, Vaše Prevoschoditelstvo!“

„A, darebák! Proč nedal pozor, žádný ho netloukl, tloukl se sám!“ — — —

Tyto tři čáry jsem postavil proto, aby každému čtenáři zůstalo trochu času povážít si, čím by byl v Rusích nejraději, pánem, kočím, nebo koněm? Já, smím-li tě prositi, Perune, ó, anglickým koněm!

Bude mi líto, pakliže se snad mnohému po předešlých slovech nebudou již tak líbiti ony krásné ekypáže, které hodlám popisovati, protože jsou hlavním živlem celého gulání. Co zatím veškerá Moskva, jmenovitě pěkná pleť, o ničem jiném nepřemýšlí, nepečuje a nepracuje než o tom, jak by se zejtrějšího dne co nejnádherněji ukázala spoluobčanům svým a jak by co možná nejdokonaleji užila všech sladkostí gulání, podíváme se zatím v sobotu pod Novinsk, na ono osudné místo. *Balagany* (boudy) stojí všechny již v nejkrásnějším pořádku, hlavním bokem všechny obráceny na jednu stranu; vedle balaganů z obou stran jsou nechány široké ulice, po kterých se pohybují návštěvatelé těchto rozličných komedií, pak ale běží z obou boků po celém náměstí silné zábradlí trámové. Mezi tímto zábradlím

a mezi domy vykázáno místo kočárům, aby jejich veliké množství pěší v nebezpečnosti neuvádělo. Poněvadž však skrze obzvláštní oudatost a prudkost nižších tříd ruského národu ani ono místo okolo balaganů veliké bezpečnosti neposkytuje, nýbrž rozšlápnutím všech prstů, pomazáním kolomazí a blátem, utrhnutím šosu aneb dokonce povalením a úrazem hrozí, staví se pokaždé podle nařízení na straně fronty od sebe asi deset kroků vzdálených balaganů dvojnásobné zábradlí, takže ulice mezi nimi povstala podává aspoň poněkud bezpečnějšího místa pěší části vyššího obecnstva. — Ostatně oboje to gulání, v masopustě i o Velikonoci, má docela stejný ráz, kromě změny, kterou povětrnost s sebou přináší, ledaže některá bouda jiná se vystaví. Masopustní gulání, když obyčejně země bývá ještě tuze zmrzlá, předvede pozorovateli na oči všechny kožichy veškeré matičky Moskvy; mezi velikou řadou cizozemských kočárů vyskytnou se také někde národní ruské široké saně „rozvaliny“, ověšené pestrými koberci, před nimiž ta pověstná „trojka udalaja“* s podivným řemenným třepením hrdě poskakuje. Velikonoční zas jest podivná směsice jara a zimy, obyčejně nepříjemné blátem, jinak ale přece mnohem slavnější a lidnatější než masopustní, neboť Velikonoc má u Rusů přede všemi jinými svátky znamenitou přednost. V neděli ráno v den gulání již na izvoštíkách znát, že jest znamenitý den: jsou o několik procent dražší a nadutější a přitom i hrubí. Jiného dne, jak jen domovní dvěře vrznou a člověk v dlouhé šubě na ulici vystoupí, již se sype několik nejblížeších izvoštíků pro náklad: všickni se smeknutými čepicemi táží se uctivě, kam se líbí, jeden nad druhého provolává nižší cenu, za kterou tam co nejrychleji dojede, každý vychvaluje svého koně, své saně neb drožky s rozličnými satirickými dodávkami o svých konkurentech; smlouvá-li s nimi kdo, prosejí jen co nejuctivěji, aby jim neublížil, dávající mu přitom nejponiženější titule. Dnes ale, v den gulání, kde vědí, že jich nejvíce zapotřebí a že budou mít celý den ustavičně výdělky, ani se žádný vstříc nehne. Zavoláš-li naň, počká si vážně, až k němu sám dojdeš; pak

* Tři koně v jedné řadě, prostřední pod obloukem.

žádá třikrát tolik než jindy, a zdá-li se to komu mnoho, hned mu uštěpačně odsekne, aby jezdil kravami, nemá-li peněz na koně. Okolo Podnovinska hemží se jich jak mravenců, a bůhví jaká by tam byla chumelice, kolik by tam prasklo ruk, noh, ba životů, kdyby pádný knut, duše všelikého pořádku na svaté Rusi, v cvičené ruce uralského kozáka nechladil krev bujným izvoštíkům. „Stoj! Nělza (stůj, nemůže to být)!“ křičí vousatý kozák z huňatého koníka svého na dotěravého izvoštíka, který se někam cpe, kam veřejné dozorství nepouští. Izvoštík jako by neslyšel. Kozák přetáhne ho knutem, až se ze zad zakouří: „Govoral těba, stoj (praví se ti, stůj)!“, načež se izvoštík zastaví, a rukou silná gesta prováděje, kozákovi rozličné pochybnosti a námitky činí. Kozák, plnitel příkazů, nepřijímající žádných návrhů, ani slova neodpovídaje přeměří izvoštíka knutem přes napřaženou ruku, a pak poposkočiv k předu vyloží koni zapřaženému nahajkou (knutem) to, čemu izvoštík rozuměti nechce, a odvrátí tak celou povozku od té strany, kam se příjezd zapovídá.

Takových a podobných scén uvidíme množství dříve, než na místo přijdeme. Je právě k jedenácté hodině před polednem a v tu dobu promenuje veliký svět moskovský mezi oněmi dvěma zábradlími v ouplné skvělosti módy a domnělé pařížské krásy. Z obou konců při vchodu stojí dozorcí k tomu oučelu, aby nevešlo nic nečistého mezi zábradlí. Celé obecnstvo v Rusku dělí se hlavně na dvě části, které zde pojmenujeme s obyčejným tam způsobem, totiž *páni* (gospoda) a *narod*, to jest část „evropejská“ a část ruská, aneb sumárně z jedné strany *frak*, z druhé *kaftan*. Tyto dvě části ruského obecnstva dělí se od sebe tak jako olej a voda, jako den a noc: k první, evropejské, fračí straně náleží celá šlechta, obsahující v sobě veškeré úřednictvo, důstojnictvo, pak všechny cizozemce, kterým vzdělanost, známost cizích, neruských jazyků a evropejský klobouk a rukavičky dobývají všude v Rusích v obecnském životě šlechtická práva; k druhé, ubohé straně jsou zavrženi všickni nešlechticové, kteří si posavad ani vousy, ani kabáty po cizozemsku přistříhnouti nedali. Dva tito druhové tak se v každém ohledu od sebe liší, že může rozdíl mezi nimi poznati i slepý, a to opravdivě,

beze všech tropů mluveno, protože se od sebe rozeznati mohou i pouhým čichem.

Mnozí snad z čtenářů o pravdivosti posledního tohoto tvrzení pochybovati budou, viníce mne v duchu svém z vymejšlení a rozšiřování bájek, jakové obyčejně opisovatelé vzdálených zemí protrušovati obyčej mívají; mně však jest velmi mílo, že při té příležitosti, ohražuje svou pravdymilovnost, budu mít čest zvláště pánům přírodopiscům posloužiti důležitým povšímnutím, které jsem učinil a které by snad, kdybych je teď neuveřejnil, k veliké škodě našich potomků věčně tajným zůstalo. Nalezl jsem totiž dlouhým pozorováním neomylný příznak druhový, kterým se oba díly obyvatelů ruských vždy lehce a pouhým nosem od sebe rozeznati mohou: co je pán, šlechta, evropejská strana, voní *pižmem*, co je mužik, nevolník, kaftanová čeleď, zas *juchtovinou*. Kolikráte jsem na ulici pro ten svůj způsob poznávat důstojnost Rusů zamhouřenýma očima, pouhým nosem, v posměch přišel, ovšem jen u lidí nechápajících hlubokost mého vynálezu, který jsem co sladkou tajnost u sebe choval. Juchta, pižmo — mužik, pán! Tak sám u sebe prohazuje, chodíval jsem častěji po navštěvovaných procházkách, bulvárech moskovských, a se zavřenýma očima lapal jsem jenom nosem ten panský, neb mužický vítr.

Juchtovina jest národní ruská vůně; tou jest nadchnuta celá Rus, celá Rus pravím, i pánové, kteří jen proto pižmem voní, poněvadž ním tu pravou národní ruskou juchtovinu zahlušíti chtějí, právě tak jako se vůbec zahalili tělem i duší do cizozemštiny, udusivše všechno, co v nich bylo domácího ruského. Kamkoli se člověk vrhne, všude juchtovina, v chrámech, na ulicích, doma, v hospodách, takže jsem si již kolikráte přál, co si člověk jen v zoufalství přátí může, abych neměl nos. Jako říkají nyní Angličanům John Bull, Němcům Michl, prorokuju, že budou i Rusům, až jen více v Evropě zdomácnějí, říkati *juchta*, která také svým časem, jak se snadně předvídati může, úplně zvítězí nad pižmem.

Aby ale snad někdo nemyslel, že celý tento po obšírné ruské zemi rozvedený smrad povstává pouze od kůží, i u nás juchtami

zvaných, musím zde podotknouti, že nikoli: juchtová tato esenci jest zvláštní smolovitá tekutina, kterou se boty, rukavice, vozy a jiné rozmanité věci maží a také kůže upravují, takže vlastně každá ruská kůže juchtovinou voní. Zápach tento, kde se rozhnízdí, jest tak trvanlivý, že moje tlumoky a všechny v nich přivezené věci po dlouhé, téměř třisetmílové cestě vždy čistým povětrím přece ještě dlouhý čas doma takovou ruštinou zaváněly.

Abychom se ale opět z Čech pod Novinsk navrátili: *pižmo* tedy mezi zábradlími hrdě se prochází a *juchta*, nepřipuštěná do panské ohrady, dívá se ponížene na strakaté klobouky, kterými madame Annette, nejprvnější toho času modistka moskovská, zvýšila cenu jednotlivé dámské hlavy o padesát rublů banko. „Madame Annette“ jsou čarovná slova, zlatem vyrytá na velikém paláci v Moskvě blízko Kuzněckého mostu (v Moskvě as tolik co Železná neb Jezuitská ulice v Praze), v kterém ve dvoře ustavičně stojí několik vznešených ekypází, přikvapilých tam ve věcech nadmíru důležitých: kněžna K. se přijela poradit, má-li si zejtra dát přidělat na klobouk bílé, nebo černé péro, kněžnu L. hryže svědomí, že si dala na šaty přišít jen dvě garnitury, kněžna M. viděla ve snách zázračně krásnou mantilu a nemá pokoje, pokud se jí opravdu nezjeví, kněžna N. onemocněla od těch dob, co kněžna O. dostala z Paříže ten osudný čepec s bílou růží, a neuzdraví se dříve, pokud jí madame Annette nevytvoří ještě geniálnější: a tak celá Moskva nemá útěchy a pokoje, pokavád neputovala k paláci madame Annetty. Palác generálního gubernátora, univerzita jsou také poněkud důležité domy, ale proti domu madame Annetty nejsou ničím; z něho vychází vláda, převaha nad celou Moskvou a nad okolím daleko široko.

Z něho také vyšly triumfální a závistné pohledy, jimiž se potkávají promenující dámy, co zatím všickni franti* z vyvýšeného hlediště u restaurace bedlivým okem jednotlivé módní komety cenzurují, dýmající pro zahrání tabák Žukova a různobarevnou ostrou vodkou obrazotvornost svou podpalující.

* Frant se jmenuje po rusku módní hejsek, lev.

Mezi řadami dospělého již *pižma* nalézá se také mnoho mladého, které se svými bonami, guvernankami, guvernéry, učiteli, preseptéry, monsieurů, mastery atd. buď vznešenější boudu navštěvuje, na kočářích okolo se pomalu projíždí, aneb jen pouze sem tam chodí. Před polednem jezdí sice také na vykázaném místě kolem okolo celého náměstí vážným krokem kočáry, ačkoli ne tak hojně jako odpoledne: nesedí v nich ale žádný vyrostlý, leda by na děti pozor dával, poněvadž celé předpolední gulání na kočářích jenom výhradně dětské jest.

Tu vidíme na jednom kočáře ruskou ňáňušku (chůvu) v národním kroji, v bohatém zlatém kokošníku (čepci), v damaškové dušehrejce (zvláštní kabátek) sibirskými veverkami podšitá a soboly premovaná, tu zas několik dětí oblečených velmi vkusně v národním kroji selském. Zvláštní jest obyčej mezi pány ruskými, že své děti, a jmenovitě chlapce zcela dle národního selského kroje, ovšem z bohatých látek a čistě zhotoveného, odívají. Mílo se jest na tyto sedláčky z rozličných krajín veliké ruské říše a na tu směsici národních krojů podívat, když se někde více dětí do společnosti sejde. Škoda jen, že hned z mládí od národního jazyka a obyčejů skrze cizozemské své vychovatele odlučování bývají, a tak národnost jen povrchně na sobě nosí, vnitřku ale v duši a v srdci zahnízdí se chladná cizozemština. Naše mládež arci nenosí národnost ani v sobě, ani na sobě.

Přítomný právě toho času v Moskvě Čech, pan Č., kterému jsem co tlumočnick ruské způsoby okazoval, divil se velice, že se mezi těmi zábradlími, kde se procházelo pižmo, mluvilo skoro veskrz francouzsky, německy a anglicky, ruský pak domácí jazyk jenom ve vyhnanství mezi juchtou zazníval.

„Toť jsem jakživ nemyslel, že by se i zde za národní jazyk styděli,“ pravil pan Č.; „až posud jsem byl vždy toho mínění, že takový způsob panuje jenom v Čechách.“

„Vidíte,“ odpověděl jsem, „aspoň máme to ulehčení, že ti pánové v Čechách, kteří se za náš jazyk stydí a cizím jazykem nedůstatky svého vzdělání zakrývají, nejsou jediní sprostáčkové na celém světě. Teď jste se přesvědčil, že mají všelikde své pány bratry.“

Když jsme spolu tak a podobně o záležitostech národnosti rozmlouvali, zaznělo za námi uctivé „Bermedé muá!“ rázem takovým, jakýž nabývá francouzština v neohrabaných ústech německých, a ohlédnouce se uviděli jsme človíčka v ošumělém fraku na příkoř zimě, v drobet pomačkaném a zamaštěném klobouku atd. Pod rukou držel nějaké brošurky, a jednu z nich nám podáváje, jmenoval ji svými básněmi, a sebe co chudého německého básníka naší milosrdnosti co nejzdvořileji po německu rekomendoval. Podivili jsme se neobyčejné pružnosti a rozsáhlosti německé literatury, jak daleko až svůj vplyv rozšířila, a nezameškali jsme u vděčném vzpomnutí na domácnější zásluhy její u nás jí v osobě nuzného zasvěcence několik ruských měďáků almužny podati.

Pravý svůj ráz a jako úplněk dosáhne ale gulání teprv ve čtyry hodiny odpoledne: v tu dobu již všechny ekypáže, kterým jest souzeno zdobit onen svátek, valí se v slavné řadě. Abychom si povážiti mohli velikolepost tohoto výjevu, musíme pomyslit, že na celém, asi Konskému trhu rovném náměstí kolem doko-la a ještě v několika sousedních ulicích dvěma řadama množství rozmanitých kočárů se táhne, a sice vážným krokem, jeden za druhým, tak jako by žádného konce neměly. Všechny postranní ulice, mimo jednu, v každém konci náměstí jsou lanami zavřeny, aby se tato slavná řada nikde nerušila příjízďíci; každý, kdo se se svým kočárem ke gulání připojiti hodlá, nesmí to učiniti než na místě k tomu určeném.

Hlavní ale místo, na kterém každý koči své koně v nejparádnějším kroku drží, jest ona celá strana náměstí, ku které jest fronta boud obrácena a při které také jest ono již vzpomenu-té dvojí zábradlí pro pěší navštěvovatele. Na kočáry pohybující se na této straně nahoru a dolů namířena jest pozornost a kritické oko celého obecnstva moskovského: dlouhá řada *frantů* odvážlivějších vystoupila z bezpečného mezizábradlí a postavila se v rozmanitých malebných pozicích, nejvíce záda nedbale o zábradlí opřena majíc, do prostoru kočárům vyměřeného. Tam buď na jednom místě stojíce, známé své jedoucí na kočá-řích (největší část posádky kočárové jsou dámy) pozdravují,

aneb hrdinsky nasazující nohy a čistotu obleku svého, vedle známého kočáru nějaký kus cesty vykračují v nepatrném rozhovoru s jedoucími, kdežto zatím jiní, jízdečtí *franti*, nejvíce studenti a důstojníci, na ouzké, mezi těma dvěma řadama kočárů pozůstalé uličce graciózně poskakují, okazující svou a svých koní neohroženost a nabytou v jízdectví virtuozytu.

I my se postavíme v duchu vedle zábradlí aneb do okna některého domu, která jsou, jak se rozumí, také plná diváků, a povšimneme si trochu ekypáží. V Praze ovšem nemáme žádnou podobnou slavnou projíždku kočárů, ale i v jiných velkých městech evropských, kde v obyčeji jest, jako v Londýně, v Paříži, ve Vídni, nemůže se rozmanitostí a pestrotou, nevím také, zdali počtem, vyrovnati moskovským. Na moskovském gulání vidíme kočár přivezený zrovna k té slavnosti z některé vyhlášené dílny londýnské, pařížské nebo vídeňské vedle jiného, který by opět žádné muzeum starožitností ze své sbírky vyloučiti nesmělo; mezi ekypážemi vybudovanými v rozličných zemích a v rozličných dobách vyskytne se i některá komponovaná a provedená od některého tvrdohlavého ruského umělce v šlakovitém slohu; na některé zas, která se pánu svému velmi jednoduchá zdála, přiděláno jest nějaké zvláštní moskvanské capriccio buď v střapcích, neb barvě; k tomu ještě rozličná spřežení, tu dva koně, tu čtyry v jedné řadě, tu čtyry po dvou za sebou, tu trojka, a všechno to dílem po evropsku, dílem „po našemu“ (po rusku), a již tu máme chaos, pestrotu, které se snad nic nevyrovná, leč snad pestrota pěších mezi zábradlími a balagany.

Nejhojnější mezi nimi jsou párové kočáry a obyčejné *čtverně*, výjimkou jenom sem tam trojka a čtverňa jednořadová, jakož i ruský národní pár. Obyčejná čtverně jest nejobvyklejší panské spřežení v Rusích: na náručním koni v předním páře sedí mladík, nazvaný z německého farejter, s krátkým bičíkem v ruce, jenž pronikavým křikem „padí, padí“ ostříhá pěšechodce před neštěstím a napomíná k vyhýbání. On, jakož i kočí na kozlíku jsou oba ve zvláštním národním oděvu, který takofka všeobecně na ruských kočích vidíme.

Dlouhý řásný soukenný šat až na paty, bez límce, bez knoflíků na životě těsně přiléhá a zapíná se na haklice pod levým pažím, takže ani ono místo, kde se zapíná, viděti není; okolo života drobně sebrané hojné záhby, krk nahý, vlasy dlouhé v jedné míře kolem dokola přistřižené, jak u nás říkáme, podle rendlíka; brada ne dlouhá, ne krátká, asi tak, jak nyní móda žádá; na hlavě v létě nízký klobouček, v zimě vysoká barchátová čtverhranná čepice barvy nejvíce červené a stříbrnými šňurami a kožešinou premovaná; kromě toho bohatý, zlatem neb stříbrem šitý hedbávný pás okolo těla, uvázaný bez mašle, avšak s dlouhými po boku konci. Takový oblek, vlastně nic jiného než dávný národní kroj, který také překrásně sluší na těle, nyní již tak na kočích zdomácněl, že téměř s ideou kočího v jednu bytost srostl.

Co je ale věc nejdivnější, jako nějaké filologické paradoxon, že pro takové národně oblečené kočí Rusové ani žádného ruského jména nemají: Rusové, kteří všichni a napořád jezdí, zde, kde se tak málo pěšky chodí, že skoro i žebrák ode vsi ke vsi po žebrotě jede, nazývají kočího „kučer“, vypůjčivše si to jméno od ubohých pěšáků Němců, kterým se jenom začas na výroční slavnosti udává naložiti své tělo na nějakou bryčku s plachtami.

Ruský pár jest opět spřežení u nás dokonce neobyčejné, ba našemu páru docela protivné. Tam jest hlavní vlastnost, aby oba koně si nikterak nebyli podobní, ani barvou, ani postavou: jeden, větší a rovně hlavou do výšky, zapřažen jest mezi dvěma vojema zrovna vprostředku povozky, druhý, s dlouhou hřívou, s hlavou sehnutou dolů a nalevo, připřažen jest z levé strany: onen mezi vojema vlastně táhne a řídí běh povozky, druhý, jak říkají Rusové „v přípřažce“, jenom nejvíc laškuje a divné vyvádí skoky.

Povozky o jednom koni nepřipouštějí se žádným způsobem do řady: jedinou výjimku za čas mého pobytí v Moskvě učinil jistý generál. Zde mimochodem připomenu, že ruští generálové (i civilní ouředníci, kteří se důstojností generálskému stupni rovnají, nazývají se tímto jménem) jsou zvláštní třída lidu, z kterých se mnohá i pro jiné platná nařízení jakoby nic svezou; zdají se mi jako vysocí vrchové, na kterých vždy jasno jest, ačsi

na nížinách hrom bije a déšť lijí. Při vchodu do chrámu neb nějakého jiného domu, na konci ulice atd. stojí kozák s nahajkou a odstrašující formulí „zdeš něvpuskajut“ (sem se nepouští); najednou se ale zableskne generálský kabát a kozák oněmí a ustoupí: generálům je všechno otevřeno, všechno dovoleno. Velmi často jsem se při slavnostech, ku kterým by mi můj obyčejný kabát přístupu nebyl vyjednal, schoval za prsa generálská, hustě posetá řádami; rychlým krokem a s tváří přísnou vykročoval jsem za ním jako jeho stín, a moc vyzářená z pentliček a křížů řádových byla tak silná, že i mně otevřela bránu; žádný kozák, žádný policejník neosmělil se mne zastavit.

Takový tedy generál umínil si navzdor zavedenému obyčeji projížděti se mezi ostatními jedním koněm: na krásném anglickém dvoukolovém kočárku, on sám v úplné uniformě, na prsou strakatinu řádů, v pravici karabáč a v levici napnuté opratě, přijel na místo policejní dohlídky. Jak se zeza rohu ulice ukázala jediná konská hlava, napřáhl na ni kozák knut: když ale za hlavou a za ocasem hned nato vyskočila postava generálská, uleknul se ubohý kozák nad svou nepředloženou smělostí. Aby však ani podezření nenapadlo panu generálovi, že jeho šlechtěného koně hodlal přetáhnout, pustil opatrný kozák již napřažený knut s velikou přítomností ducha na nevinná bedra právě přítomného kramáře, cosi k tomu zamumlav.

Hned za filigránskou dvoukolovou ekypáží generálovou valil se hmotný, důkladný kupecký kočár; na čtyřech tlustých kolách vezli čtyři velmi tlustí koni a čtyři ještě tlustší služebníci (dva kočí, dva vzadu) čtyry přetlusté „kupčichy“ (kupcovky), kterými byl prostranný kočár jako mozaikou tak těsně naplněn, že ani nejmenší skuliny mezi nimi nezbyvalo. Kupci jsou velmi bohatá, avšak nevzdělaná a od šlechty povržena část ruského obyvatelstva, která se přepychem, marnotratenstvím, ne však vkusem vyrovnati usiluje šlechtě. Přitom mají jakési staré všeobecné privilegium tlustoty, kterého zvláště jejich paní a dcery již z mládí užívají. Poněvadž se tloušťka mezi hlavní vlastnosti holky a paní klade a poněvadž ženská plet kupeckého stavu největší část života doma v jídle a v povalování trávívá, lehko jest

pochopiti, že pak cizozemský člověk, potkav nenadále takovou *krásnou* kupčichu na ulici, nechtě zvolá: „Požehnej pánbůh!“ Jako staří Čechové měřili tloušťku stromu na objetí, „dub v patero neb sedmero objetí“, tak by se dle mého mínění i o těchto kupčíchách mluvit dalo, a rád bych se podíval na člověka s tak dlouhýma rukama, jenž by si sám a najednou takovou požehnanou kupčichu obejmouti troul. Přitom buď mají svůj zvláštní národní oblek, aneb, jak již se nyní zvlášť v Moskvě velmi zhusta děje, módy evropské, avšak dle zvláštních zásad svého nepatrného vkusu. Zásady tyto zdají se být sice na první pohled dost rozumné a jsou asi takovéto: Nač mám nosit frak pod kabátem, kde ho žádný nevidí, budu ho raději nosit přes kabát! Tak tedy kupčichy na své obšírné tělo navěsí všechno, cokoli skoupiti mohou, ať se to k sobě hodí jakkolivě, jen když to je hodně drahé a strakaté, a kolikrát mi napadlo, že by si dle těchto zásad mohly nalepit na šaty různobarevné ruské banknoty, a zajisté by nejlépe dosáhly svůj ideál i v drahotě, i v strakatosti. — Již na první pohled rozezná se hned ekypáže kupecká a šlechtická: třeba by se některý kočár staromódního venkovského šlechtice, kdyby byl bez kol, od mnohého nezkušeného velmi snadně držeti mohl za starou almaru aneb za necky, přece se takový starý neouhledný kočár, i s huňatými malými čtyřmi koňmi ještě nikterak nedá porovnat s tou směsicí bez vkusu, kterou se vyznamenávají přede všemi jinými kupecké ekypáže.

Každý se snaží čímkoli obrátit pozornost obecnstva na svou ekypáži: tu stojí vzadu dva služebníci v červených frakách, zvláštní jen právo přídvorních osob odívati tak své služebnictvo; tu zas si někdo, jemuž se vlastní osoba příliš nepatrnou zdá, aby si jí všimlo obecnstvo, za drahý peníz koupil mouřenína a postavil v podivném kroji za kočár; jiný zas, cizozemštinou docela prosáklý, podšitý a podrážený, oblékl i kočího svého do obyčejné evropské livereje, co je v Moskvě tak nevidaná věc, že na sebe pozornost zvrací. Každý ale na odívání bohatství, vkus svůj, všechno se blyští, jeden nad druhého; pán jinak dosti šetrný nechce se tuto veřejně od žádného dát zahanbiti a převýšiti nádherou.

Zde doložím pravou ruskou anekdotu, která se přihodila v čas gulání. Jistá velmi šetrná paní, která hlavní péči o to vedla, aby služebníci s šatstvem opatrně zacházeli, koupila také ke gulání novou drahou livereji a odevzdala ji služebníku nováčkovi s ostrým opakováním obyčejných svých pravidel. V ouplné své kráse stál tento při gulání za kočárem, tu najednou nastal déšť. Opatrný služebník, pamětliv pravidel paní své, v tu chvíli svlékl ze sebe kabát a zaobaliv podával ho skrze okno paní do kočáru, aby nezmokl. Tato mu arcí přikazovala hned se zas obléci, ale služebník v mylném domnění, že se to děje pouze ze starostlivosti o jeho zdraví, násilně vrazil kabát do kočáru doloživ: „Vždyť mi déšť nic neuškodí, nejsem z cukru.“ Nato se hned bez kabátu za kočár postavil, a lehko si pomyslíti můžeme smích všech ostatních a zlost paninu, když v takovém stavu nevyhnutelně ještě as půl hodiny volným krokem mezi jinými jeti musela, než došla k místu, od kterého se odjížděti dovoluje. Co se potom doma opatrnému nováčkovi přihodilo, o tom by nejlépe vypravovati mohl karabáč, kdyby mluvití uměl.

Co se tedy z jedné strany panstvo moskovské nádherou jeden nad druhého vypnouti usiluje, podíváme se na druhou stranu k řadě balaganů, kde zas komedianti v takovémtéž závodu jeden nad druhého umělostí vyniknouti a pozornost i peníze obecnstva k sobě obrátiti hledí.

Pro lepší poznání vypočtu zde řadu balaganů zúplně tak, jak byla 1844 v čas gulání velikonočního.

Hned první zkraje stála zamilovaná ruská houpačka v způsobu větrného mlejna; mezi ramenama jsou vsazeny truhlice se sedadly asi tak širokými, že se na každém dvě osoby, avšak jen těsně směstnati mohou. Takových sedadel na jednom mlýně bývá i šest, obyčejněji však jenom čtyry; nohy se vsadí do té truhlice a tak se pak mlýn dokola točí. Ovšemže sedadla, poněvadž jsou na železných osách volně přidělána, dle zákonů tíže vždy rovně stojí, ať se mlýn jakkoli prudce pohybuje. Tato houpačka zdá se mi být pro milostné párky aneb aspoň pro hezkou plet, rozumí se arcí jen nižšího plemene.